

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री दीपकराज जोशी
माननीय न्यायाधीश श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा.

आदेश

०६९-WO-१३४७

विषय: उत्प्रेषण

उदयपुर जिल्ला गाईघाट गाउँ विकास समिति वडा नं. ४ बस्ने गालु चौधरीको छोरा किसन चौधरी.....	१
उदयपुर जिल्ला त्रियुगा नगरपालिका वडा नं. २ बस्ने बन्धुलाल पंजियारको छोरा नरेश पंजियार.....	१
उदयपुर जिल्ला त्रियुगा नगरपालिका वडा नं. ३ बस्ने सगमलाल चौधरीको छोरा हरिलाल चौधरी.....	१
ऐ. जिल्ला गाईघाट गाउँ विकास समिति वडा नं. ३ बस्ने चिचाई चौधरी भन्ने चिचु चौधरीको छोरा जुक्तिप्रसाद चौधरी.....	१

रिट
निवेदक

विरुद्ध

उदयपुर जिल्ला त्रियुगा नगरपालिका वडा नं. २ स्थित त्रियुगा नगरपालिकाको कार्यालय.....	१
ऐ.ऐ. कार्यालयका कार्यकारी अधिकृत खिलराज राई.....	१
उदयपुर जिल्ला त्रियुगा नगरपालिका वडा नं. २ स्थित जिल्ला खेलकुद विकास समितिको कार्यालय.....	१
ऐ.ऐ. कार्यालयको अध्यक्ष प्रकाश खड्का.....	१
ऐ.ऐ. खेलकुदका अध्यक्ष किरण राई.....	१

विपक्षी

नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा ३२ र १०७(२) अन्तर्गत दायर भएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार रहेको छः

रिट निवेदन व्यहोरा

१) जिल्ला उदयपुर गाइघाट गा.वि.स. वडा नं. ५(ख) कि.नं. २ को १८-६-१६ जग्गा उदयपुर जिल्लामा सर्भेनापी मिति २०६९।२।२७ मा दर्ता हुनु भन्दा धेरै पहिलादेखि तत्कालिन श्री ५ को सरकारले मागेन चौधरी समेतका दर्तावालाबाट प्राप्त गरी उक्त जग्गा उदयपुर विमानस्थल निर्माण प्रयोजनको लागि तत्कालिन श्री ५ को सरकारले कोशीमा हवाई मैदानको रूपमा प्रयोग भई आएकोमा उक्त जग्गा मिति २०२९।२।२७ मा नापी हुँदा फिल्डबुकमा पंचायत गाईघाट वडा नं. ५(ख) कि.नं. २ को क्षेत्रफल १८-६-१६ र फिल्डबुकको कैफियतमा यो जग्गा ऐलानी हवाई जहाज ग्राउण्डको भनी कैफियतमा प्रमाणित भएको सार्वजनिक हवाई ग्राउण्डको जग्गा हो। उक्त जग्गामध्ये मालपोत कार्यालय उदयपुरको मिति २०३६।२।२९ को आदेशबाट उक्त जग्गामध्ये कित्ता नं. २ कित्ताफोड भई कि.नं. १०१ को ज.वि. ३-२-० ऐ. कि.नं. १०२ को ०-८-० जग्गा तुल्सादेवी वान्तवाका नाउँमा कायम भई बाँकी कि.नं. १०३ को १४-१६-१६ जग्गा मात्र हवाई जहाज ग्राउण्डको लागि बाँकी रहेकोमा सो कि.नं. १०३ को ज.वि. १४-१६-१६ समेत मालपोत कार्यालय उदयपुरको च.नं. १०७३ मिति २०४१।७।३० को पत्रबाट उक्त जग्गा त्रियुगा जनता मा.वि. गाइघाटका नाउँमा दर्ता भएको भई फिल्डबुकमा समेत मिति २०४१।८।१६ मा नापी शाखा उदयपुरले जनाएको थियो। यसरी साविक हवाई मैदानको जग्गा त्रियुगा मा.वि. को नाउँमा दर्ता भएकोमा मा.पो.का. उदयपुरको प.सं. २०६१।६२ मि.नं. ८३ च.नं. ८५५ मिति २०६१।१०।८ को निर्णय पत्र बमोजिम उक्त प्रकरण नं. १ मा उल्लेखित कि.नं. २ कित्ताबाट भई कायम भएको कि.नं. १०३ को १४-१६-१६ जग्गा पुनः श्री ५ को सरकार र हाल नेपाल सरकारको नाउँमा रही विशुद्ध हवाई मैदानको रूपमा प्रयोग भई रहेको सार्वजनिक सम्पत्ति हो। यस्तो सार्वजनिक सम्पत्तिमा नेपाल सरकारको अथवा साधिकार निकायको निर्णय वेगर अन्य उद्देश्य र प्रयोजन कुनै पनि व्यक्ति, संस्था निकायको प्रयोग गर्न उपयोग गर्न मिल्दैन र जुन प्रयोजनको लागि दर्ता हुन गर्न नेपाल कानून तथा संविधान विपरीत छ। उक्त जग्गा मेरो साविक नम्बरी भित्रको हुँदा दर्ता गरिपाउँ भनी विलट चौधरीसमेतको

निवेदन परेकोमा मालपोत कार्यालय उदयपुरको मिति २०५५।१।२९ को निर्णयले कि.नं. २ को जग्गा श्री ५ को सरकार ऐलानी हवाई जहाज ग्राउण्ड भनी प्रमाणित भएकोले दर्तातर्फ कारवाही गर्ने निमल्ने भनी भएको निर्णय समेत अन्तिम भएर रहेको छ। उक्त हवाई मैदानको रूपमा सार्वजनिक रूपले प्रयोग भईरहेको सार्वजनिक सरकारी सम्पत्ति नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति बेगर अन्य कुनै पनि कार्यमा प्रयोग हुन नसक्ने निर्विवाद छ। त्यस्तोमा विपक्षीहरूले मिति २०७०।२।१६ गते उक्त जग्गामा स्काभेटरसहित गई कब्जा गरी खेलकुद स्थल निर्माण गर्ने भनी माटो खनजोत गरी विपक्षीहरूले गैरकानूनी तवरबाट सार्वजनिक सरकारी सम्पत्ति कब्जा गर्ने भौतिक स्वरूप परिवर्तन गर्ने पोल गाड्ने कार्य गर्न लागेको थाहा पाई हामी निवेदकहरू विपक्षी कार्यालयहरूमा गई कुनै निर्णय पत्राचार भए उपलब्ध गराई दिनुस् भन्दा सो कार्य गर्ने विपक्षीहरूलाई हक अख्तियारी रहे भएको कुनै निर्णय पत्रसमेत दिन इन्कार गरेको, नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण ऐनको दफा २(ख) बमोजिमको विमानस्थल र विमानस्थल क्षेत्र ऐनको दफा ७ बमोजिम विमानस्थल प्रयोजन बाहेक अन्य प्रयोजनमा प्रयोग हुन नसक्नेमा विपक्षीहरूले उक्त जग्गा अनाधिकृत तथा गैरकानूनी तवरले अन्य प्रयोजनमा उपभोग तथा कब्जा गर्ने आशंका विद्यमान भएकोले सो सम्बन्धमा विपक्षीहरूबाट कुनै निर्णय पत्राचार गरे भएको भए सो सम्पूर्ण उत्प्रेषणको आदेशबाट बदर गरी उक्त हवाई मैदानको जग्गा नेपाल सरकारको स्वीकृति बेगर अन्य उद्देश्य प्रयोजनमा प्रयोग नगर्नु, नगराउनु, हस्तक्षेप नगर्नु र हवाई मैदानकै रूपमा प्रयोग गर्न दिनु भनी परमादेश लगायत जो चाहिने आज्ञा आदेश वा पुर्जी समेत जारी गरिपाउँ साथै तत्काल अन्तरिम आदेश नभएमा गैरकानूनी कार्य भईसक्ने स्थिति रहेकोले तत्काल उक्त जग्गामा गैरकानूनी हस्तक्षेप र प्रवेश नगर्नु कुनै निर्णय भए गरेको भए तत्काल कार्यान्वयन नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षीहरूका नाउँमा सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ४१ बमोजिम अन्तरिम आदेशसमेत जारी गरिपाउँ भन्ने व्यहोराको मिति २०७०।३।११ को रिट निवेदन।

यस अदालतबाट भएको आदेश

- २) यसमा के कसो भएको हो? निवेदकको माग बमोजिमको आदेश किन जारी हुनु नपर्ने आधार र कारण भए यो आदेश प्राप्त भएका मितिले बाटाका म्यादबाहेक १५ दिनभित्र आफैं वा आफ्नो कानून बमोजिमको प्रतिनिधिमार्फत लिखित जवाफ पठाउनु

भनी निवेदनको एकप्रति नक्कल साथै राखी विपक्षीहरूलाई सूचना पठाई लिखित जवाफ प्राप्त भएपछि वा अवधि व्यतित भएपछि नियम बमोजिम पेश गर्नु। प्रस्तुत निवेदनमा अन्तरिम आदेश समेतको माग गरेकोले सो सम्बन्धमा विपक्षीहरूको जिकीरसमेत सुनी निर्णयमा पुग्नु उचित हुने देखिँदा छलफलको निमित्त मिति २०७०।४।२४ को पेशी तोकी सोको जानकारी विपक्षीहरू समेतलाई दिई नियम बमोजिम पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको एकल इजलासबाट मिति २०७०।३।१६ मा भएको आदेश।

विपक्षी त्रियुगा नगरपालिका कार्यालय उदयपुरको लिखितजवाफ

३) प्रथमतः जिल्ला उदयपुर साविक गा.वि.स. गाईघाट वडा नं. ५ख (हालको त्रियुगा न.पा. वडा नं. ४) ज.वि. १४-१६-१६ क्षेत्रफल भएको जग्गा तत्कालिन श्री ५ को सरकार (त्रियुगा हवाई मैदान) को नाममा मिति २०६१।१०।८ मा दर्ता भई श्रेस्ता कायम भएको तथा हवाई मैदान निर्माणको लागि स्थानीय स्तरमा त्रियुगा हवाई मैदान विकास सहयोग समिति गठन भई सो समितिबाट हवाई मैदान निर्माण सम्बन्धमा सर्भेक्षण गरी दिन अनुरोध भई नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणबाट मिति २०६१।११।११ र मिति २०६३।७।२० मा सर्भेक्षण हुँदा हवाई मैदानको लागि प्राविधिक रुपमा अनुपयुक्त रहेकोले वैकल्पिक विमानस्थलको रुपमा यसै न.पा. को वडा नं. १४ स्थित उत्तराही टोलमा नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणबाट सर्भेक्षण भई विमानस्थल निर्माण गर्न उपुक्त रहेको मिति २०६५।१२।१७ को Status मा उल्लेख भएको, यसरी त्रियुगा हवाई मैदानको नाममा रहेको जग्गामा हवाई मैदान बनाउन अनुपयुक्त रहेको प्रतिवेदन प्राप्त भए पश्चात् त्रियुगा हवाई मैदानको नाममा रहेको जग्गा यस त्रियुगा नगरपालिकाको नाममा हक हस्तान्तरण गरी नगरपालिकाको नाममा हक कायम भएपछि उक्त जग्गा बिक्री गरी त्रियुगा न.पा. १४ उत्तराही टोलमा विमानस्थलको लागि जग्गा खरिद गर्ने र उक्त निर्णय कार्यान्वयन गर्न तथा प्रक्रिया अगाडि बढाउन सरोकारवाला निकायहरूलाई त्रियुगा हवाई मैदान निर्माण सहयोग समितिले अनुरोध गरेकोमा पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयबाट जग्गा हस्तान्तरण सम्बन्धमा त्यस मन्त्रालय तथा तत्सम्बन्धी निर्णय हुँदा आवश्यक सतर्कता अपनाइने नै हुँदा अनुरोध भए बमोजिम हक हस्तान्तरण गर्ने गरी आवश्यक कारवाही अगाडि बढाउन मन्त्रिस्तरीय निर्णयानुसार अनुरोध भनी मिति २०६६।५।१६ मा पत्राचार भएको छ।

स्थानीय विकास मन्त्रालयबाट मिति २०६६।६।६ र मिति २०६६।७।२० मा उक्त त्रियुगा हवाई मैदानको नाममा रहेको हक हस्तान्तरण भई आउने जग्गाको नगरपालिकाले के गर्ने योजना बनाएको छ र विमानस्थलको लागि छुट्टै जग्गा खोजिएको छ छैन के कारवाही भएको छ ? स्पष्ट हुने गरी खुलाई पठाउने भनी पत्राचार भए बमोजिम यस नगरपालिकाबाट विमानस्थल निर्माण गर्ने प्रयोजनको लागि के कति जग्गा बिक्री गर्न आवश्यक हुने तथा बाँकी जग्गाको महत्तम उपयोग कसरी गर्न सकिन्छ भनी परामर्शदाताबाट अध्ययन गराउँदा तथा यस नगरपालिकामा छलफल हुँदा उक्त हवाई मैदानको नाममा रहेको जग्गामध्ये स्थानीय आवश्यकता अनुसार रंगशाला निर्माणको लागि ज.वि. ४-१२-१२, सभा गृह निर्माणको लागि ज.वि. ०-१०-०, तरकारी बजार व्यवस्थापनको लागि ज.वि. १-१९-१८ र त्रि.न.पा. १४ मा विमानस्थल निर्माण गर्नको लागि ज.वि. ४२-१०-० जग्गा खरिद गर्ने प्रयोजनार्थ ज.वि. ४-८-१४ जग्गा बिक्री गर्ने तथा अन्य बाँकी जग्गा सार्वजनिक प्रयोजनार्थ हुने गरी विस्तृत योजना बनाई सो योजनाको यस नगरपालिकाको मिति २०६६।७।१२ को बैठक निर्णय तथा मिति २०६८।९।२८ गतेको १८ औं नगरपरिषदबाट अनुमोदन मात्र भएको छ।

यसरी यस नगरपालिकाको नाममा हक हस्तान्तरण हुने गरी भएको निर्णय तथा पत्राचार बमोजिम रंगशालासहितको वृहत योजना यस नगरपालिकाबाट बनाएको मात्र हो। साथै उक्त जग्गामा २०।३० वटा घर निर्माण भई अतिक्रमण भएको तथा विपक्षीहरूबाट नै अतिक्रमण हुने प्रबल सम्भावना भएको र मिति २०७०।२।१० मा त्रियुगा विमानस्थल विकास सहयोग समिति तथा सरोकारवालाहरूको बैठकको निर्णय बमोजिम उक्त हवाई मैदानको जग्गा संरक्षण गर्न सम्बन्धित निकायलाई अनुरोध गर्ने निर्णय अनुसार यस नगरपालिकालाई पत्राचार भएको तथा नगरपालिका क्षेत्रको ऐलानी तथा सरकारी पर्ती जग्गाहरूको संरक्षण गर्ने दायित्व स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ को दफा ९६ को उपदफा (१) को खण्ड (ज) उपखण्ड (३) अनुसार नगरपालिकालाई रहेको प्रष्ट ऐनमा उल्लेख गरेको छ। यसर्थ हालसम्म उक्त जग्गाको हक हस्तान्तरणसम्बन्धी प्रारम्भिक चरण मात्र पूरा भएको र यो नगरपालिका स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५, नियमावली, २०५६ बमोजिम गठित तथा प्रचलित नेपाल कानून तथा नेपालको अन्तरिम संविधानको अक्षरस पालन गरी कार्य सम्पादन गर्ने कार्यालय भएको हुँदा हालसम्म नेपालको संविधान विपरीत हुने गरी यस नगरपालिकाबाट

रंगशाला निर्माण गर्नको लागि उक्त जग्गाको भौतिक स्वरूप परिवर्तन हुने गैरकानूनी हस्तक्षेप, प्रवेश तथा कब्जा गर्ने गरी कुनै किसिमको निर्णय नभएको तथा बजेट विनियोजनसमेत नभएको विद्यमान अवस्थामा विपक्षीहरूको झुठो व्यहोराको रिट खारेज गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको लिखित जवाफ ।

विपक्षी जिल्ला खेलकुद विकास समितिको लिखित जवाफ

४) यस खेलकुद विकास समितिले खेलकुद विकास ऐन, २०४८ बमोजिम सम्पूर्ण गतिविधि कानून बमोजिम गर्दै आएको छ । हवाई मैदानको उल्लेखित जग्गामा विमानस्थल बनाउन उपयुक्त नभएको र त्रियुगा न.पा. वडा नं. १४ उत्तर बारीमा विमानस्थल बनाउन उपयुक्त हुने भनी नागरिक उड्डयन प्राधिकरणबाट ईन्जिनियर दिपेन्द्र श्रेष्ठसहितको विस्तृत सर्भेक्षण टोली मिति २०६५।३।९ मा आई सर्भेक्षण गरी प्रतिवेदन दिएको तथ्य मिति २०६८।११।९ मा त्रियुगा न.पा. कार्यालयले पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयलाई गरेको पत्राचारबाट प्रष्ट हुन्छ । कुन ठाउँमा विमानस्थल बनाउने र कुन जग्गा कसरी प्रयोग गर्ने भन्ने सम्बन्धित निकायबाट निर्णय हुने कुरा हो । यस कार्यालयले उल्लेखित जग्गा सम्बन्धित निकाय वा नेपाल सरकारले निर्णय गरी दिएमा मात्र उपभोग गर्न सक्ने हुँदा गैरकानूनी तवरले जग्गा कब्जा गर्न लागेको भनी हचुवाको भरमा दिएको रिट निवेदन स्वतः खारेज भागी छ खारेज गरिपाउँ भन्ने व्यहोराको लिखित जवाफ ।

विपक्षी पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय खेलकुद विकास समितिको लिखित जवाफ

५) पूर्वाञ्चल खेलकुद विकास समितिले खेलकुद विकास ऐन, २०४८ बमोजिम सम्पूर्ण गतिविधि कानून बमोजिम गर्दै आएको छ । यस समितिले कुनै पनि गैरकानूनी कार्य नगरेको अवस्थामा हकदैया नै नभएको व्यक्तिहरूले दायर गरेको आधारहिन रिट निवेदन प्रथम दृष्टि मै खारेज भागी छ । विपक्षीहरूले मैले कुन कार्य गरेर निजहरूको मौलिक हक हनन भयो सो कुरा रिट निवेदनमा खुलाउन सक्नु भएको छैन । विपक्षीले मेरो ठेगाना र पदसमेत खुलाउन नसकि हचुवाको भरमा मेरो नाम उल्लेख गरी दिएको रिट निवेदन खारेज भागी हुँदा खारेज गरिपाउँ भन्ने व्यहोराको लिखित जवाफ ।

यस अदालतको आदेश

६) यसमा अन्तरिम आदेश जारी गर्नु पर्ने आधार र कारण विद्यमान भएको नदेखिँदा तत्काल अन्तरिम आदेश जारी गर्नु परेन । लिखित जवाफसमेत परिसकेकोले पूर्ण

सुनुवाईको लागि नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको संयुक्त इजलासको मिति २०७०।५।९ मा भएको आदेश।

कानून व्यवसायीरूको बहस व्यहोरा

- ७) नियम बमोजिम साप्ताहिक मुद्दा पेशी सूचीमा चढी निर्णयार्थ पेश हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदकको तर्फबाट विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता श्री सुरेन्द्रकुमार खड्का तथा विद्वान अधिवक्ता श्री रेणुकादेवी सिटौलाले उदयपुर जिल्ला गाईघाट गाउँ विकास समितिको कि.नं. १०३ को ज.वि. १४-१६-१६ जग्गा मालपोत कार्यालय उदयपुरले मिति २०३६।२।२९ को आदेशबाट हवाईजहाज ग्राउण्डको लागि भनि निर्णय गरेको हो। त्यसैगरी उक्त जग्गा मिति २०४१।८।११ मा विद्यालयको नाउँमा दर्ता भएकोमा नापी कार्यालय उदयपुरले २०६१।१०।८ को निर्णय अनुसार उक्त कि.नं. १०३ को ज.वि. १४-१६-१६ को जग्गा श्री ५ को सरकारको हवाई मैदानकै रूपमा साविक बमोजिम दर्ता कायम रहने भन्ने निर्णय गरेको समेत आधारलाई बेवास्ता गर्दै विपक्षीहरूले मिति २०७०।२।१६ मा उक्त जग्गा खेलकुदस्थल निर्माण गर्ने भनी स्काभेटरले कब्जा गरी खेलकुदस्थल निर्माण गरेको कार्य कानून विपरित भएकोले उक्त विवादित जग्गामा हवाई मैदानको सट्टा खेलकुद मैदान बनाउने सहितको मिति २०७०।२।१६ को निर्णय उत्प्रेषणको आदेशले बदर होस् भनी आफ्नो बहस प्रस्तुत गर्नुभयो।
- ८) विपक्षी खेलकुद परिषद्को तर्फबाट विद्वान अधिवक्ताहरू श्री ओम थपलिया र श्री भोजराज खतिवडाले विपक्षी दावी लिएको रिट निवेदन झुठ्ठा हो। यस समितिले विपक्षीको कुनै पनि गैरकानूनी कार्य नगरेको अवस्थामा हकदैया नै नभएको व्यक्तिले दायर गरेको रिट निवेदन आफैमा खारेज भागी छ। विपक्षीहरूको के-कस्तो मौलिक हक हनन् भयो भनी प्रष्ट रूपमा खुलाउनसमेत नसकेकोले उक्त रिट निवेदन खारेजभागी भएकोले खारेज गरी पाउँ भनी आफ्नो बहस जिकिर प्रस्तुत गर्नुभयो।
- ९) विपक्षी जिल्ला खेलकुद विकास समिति उदयपुरको तर्फबाट विद्वान अधिवक्ताहरू श्री धनबहादुर श्रेष्ठ र श्री तीर्थराज खतिवडाले हवाई मैदानको जग्गामा विमानस्थल बनाउन उपयुक्त नभएको र त्रियुगा नगरपालिका वडा नं. १४ उत्तरबारीमा विमानस्थल बनाउन उपयुक्त हुने भनी नेपाल नगरिक उड्डयन प्राधिकरणबाट इन्जिनियर सहितको सर्वेक्षण टोली मिति २०६५।३।९ मा गएर सर्वेक्षण गरी प्रतिवेदन दिएको र मिति २०६८।११।९ मा त्रियुगा नगरपालिका कार्यालयले पर्यटन तथा नगरिक उड्डयन मन्त्रालयलाई गरेको पत्राचारबाट समेत प्रष्ट हुन्छ।

उक्त जग्गा नेपाल सरकारले निर्णय गरेर दिएमा मात्र खेलकुद परिषद्ले उपभोग गर्नसक्ने हुँदा गैरकानूनी तवरले जग्गा कब्जा गर्न लागेको भनी हचुवाको भरमा दिएको निवेदन स्वतः खारेजभागी भएकोले खारेज होस् भनी आफ्नो बहस प्रस्तुत गर्नुभयो।

१०) विपक्षी त्रियुगा नगरपालिकाको तर्फबाट विद्वान अधिवक्ता अम्बरबहादुर राउतले प्राविधिक रुपमा हवाईजहाज मैदानको प्रयोगको लागि अनुपयुक्त भनी प्राविधिक विज्ञले औल्याएको जग्गा नगरपालिकाले असल नियतका साथ काम कारवाही गरेको र विपक्षीले दावी गरेको जस्तो जग्गा हडप्ने मनसाय नभएकोले विपक्षीको हकदैयाविहिन निवेदन खारेज हुनुपर्छ भनी आफ्नो बहस प्रस्तुत गर्नुभयो।

११) विपक्षी नेपाल सरकारको तर्फबाट विद्वान सहन्यायाधिवक्ता श्री उद्व पण्डासैनीले विवादित जग्गामा हवाई मैदान बनाउने प्रयोजनको लागि जग्गा दर्ता भएको कुरामा विवाद नरहेको तर प्राविधिक टोलीले हवाई मैदान निर्माण गर्ने प्रयोजनको लागि नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणबाट मिति २०६१।११।११ र मिति २०६३।७।२० मा सर्वेक्षण हुँदा हवाई मैदानको लागि लम्बाई अपर्याप्त भएको, उडान अवतरण सेन्टर लाइनमा १५।२० घर बनिसकेको, हवाई मैदानको ५०० मिटर उत्तर र दक्षिणतर्फ बजार भइसकेको, ५०० मिटर जति जग्गा अधिग्रहण गर्नुपर्ने समेतका समस्याले गर्दा वैकल्पिक विमानस्थलको रुपमा त्रियुगा नगरपालिकाको वडा नं.१४ मा सर्वेक्षण भई विमानस्थल बनाउन उपयुक्त रहेको भनी सर्वेक्षण प्रतिवेदनमा रहेको। यसरी हवाई मैदानको लागि अनुपयुक्त भएको सो जग्गा नगरपालिकाको नाममा स्थान्तरण हुने निश्चित भएको, उक्त जग्गाको अनुमानित ३-०-० (बिगाह) जग्गामा सभाहल निर्माण गर्न नेपाल सरकार, शहरी विकास मन्त्रालयमा सिफारिस गर्ने गरी सार्वजनिक प्रयोजनको लागि नै निर्माण हुन लागेको हो। यसबाट निवेदकको कुनै पनि सार्थक सम्बन्ध र तात्त्विक सरोकार नहुँदा औचित्यहिन रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भनी आफ्नो बहस प्रस्तुत गर्नुभयो।

ठहर खण्ड

१२) पक्ष विपक्षतर्फका विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता, अधिवक्ताहरू र विद्वान सहन्यायाधिवक्ताको बहस जिकिर सुनी मिसिल अध्ययन गरी हेर्दा, रिट निवेदन माग बमोजिमको आदेश जारी हुनुपर्ने हो वा होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो।

१३) निर्णयतर्फ विचार गर्दा, हामी निवेदक उदयपुर जिल्ला त्रियुगा नगरपालिका वडा नं.३ समेतका स्थायी बासी हौं। उक्त वडा नं.३ मा पर्ने कि.नं.१०३ ज.वि. १४-१६-१६ समेत मालपोत कार्यालय उदयपुरबाट मिति २०३६।२।२९ को आदेशबाट हवाईजहाज ग्राउण्डको लागि दर्ता भएकोमा विपक्षीहरूले गैरकानूनी तवरले उक्त जग्गा अन्य प्रयोजनको लागि कब्जा गर्ने आदेश विद्यमान भएकोले उक्त हवाईजहाज मैदानको लागि भनी छुट्याइएको जग्गा अन्य प्रयोजनको लागि प्रयोग नगर्नु, नगराउनु भनी विपक्षीको नाउँमा परमादेश समेतको आदेश जारी होस् भन्ने रिट निवेदन रहेको। त्रियुगा हवाई मैदानको नाउँमा रहेको उक्त जग्गामा विमानस्थल निर्माण गर्न अनुपयुक्त हुने ठहर सहितको प्राविधिक टोलीको निर्णय भएको, तत्पश्चात् नेपाल सरकार मन्त्रिस्तरबाट निर्णय भएको भनी २०६६।४।२ मा स्थानीय विकास मन्त्रालयमा पत्राचार भएकोमा उक्त जग्गामा २०।३० वटा घर निर्माण भई विपक्षीहरूबाट नै अतिक्रमण हुने अवस्था रहेको र मिति २०७०।२।१० मा त्रियुगा विमानस्थल विकास सहयोग समिति तथा सरोकारवालाहरूको बैठकको निर्णयबमोजिम उक्त हवाई मैदानको जग्गा संरक्षण गर्न सम्बन्धित निकायलाई अनुरोध गर्ने निर्णयानुसार त्रियुगा नगरपालिकालाई पत्राचार भएको अवस्था रहेको हुँदा आधारहिन प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने लिखित जवाफ रहेको प्रस्तुत मुद्दा निर्णयार्थ आज यस इजलासमा पेश हुन आएको पाइयो।

१४) यसमा उदयपुर जिल्ला, गाईघाट गाउँ विकास समिति वडा नं.५(ख), कि.नं. १०३ को ज.वि. १४-१६-१६ हवाईजहाज ग्राउण्डको नाममा दर्ता भएको भन्ने मालपोत कार्यालय उदयपुरको रेकर्डबाट देखिएको कुरामा विवाद रहेन। उदयपुर जिल्ला साविक गाईघाट गाउँ विकास समिति वडा नं.५(ख) (हालको त्रियुगा नगरपालिका वडा नं.४) ज.वि. १४-१६-१६ क्षेत्रफल भएको जग्गा तत्कालिन श्री ५ को सरकार (त्रियुगा हवाई मैदान) को नाममा मिति २०६१।१०।८ मा दर्ता भई श्रेस्ता कायम भएको तथा हवाई मैदान निर्माणका लागि स्थानीय स्तरमा विधिवत रूपमा त्रियुगा हवाई मैदान विकास सहयोग समिति गठन भई सो समितिबाट मिति २०६१।११।११ र मिति २०६३।७।२० मा प्राविधिक टोलीबाट सर्वेक्षण हुँदा हवाई मैदानका लागि लम्बाई अपर्याप्त भई क्रस विण्ड पर्ने, उडान अवतरण सेन्टर लाइनमा १५।२० घर मिचेर बनिसकेको, हवाई मैदानको ५०० मिटर उत्तर र दक्षिणतर्फ बजार व्यवस्था भइसकेको, ५०० मिटर जति जग्गा अधिग्रहण गर्नुपर्ने

अवस्था रही उक्त हवाई मैदानमा हवाई जहाज मैदान बनाउन अनुपयुक्त रहेको भनी विज्ञ समूहबाट प्रतिवेदन पेश गरेको देखिन्छ।

१५) मिसिल संलग्न रहेको मिति २०६१।११।११ को गाईघाट विमानस्थल सर्वेक्षणको प्रारम्भिक प्रतिवेदनमा "उक्त हवाई मैदानको लागि छुट्ट्याइएको ज.वि.१४-१६-१६ को उत्तर दक्षिण लम्बाई ५०० मिटर उपलब्ध हुने, दक्षिणतर्फ करिब ५०० मिटर जति जग्गा अधिग्रहण गर्नुपर्ने, उक्त जग्गा Cross wind अर्थात् हवाई मैदानको लागि अनुपयुक्त रहेको" भन्ने प्रतिवेदन मिसिल सामेल रहेको देखिन्छ। त्यसैगरी नेपाल नगरिक उड्डयन प्राधिकरणको मिति २०६५।१२।१७ च.नं.३७८ को पर्यटन तथा नगरिक उड्डयन मन्त्रालयलाई Status पेश गरेको पत्रमा "उक्त त्रियुगा विमानस्थलमा खटाइएको प्राविधिक टोलीले उक्त जग्गा बस्ती बजारको बीचमा रहेको, लम्बाई चौडाई प्राप्त नभएको र हावाको बहावको दृष्टिले विमानस्थल निर्माणको लागि उपयुक्त नरहेको ठहर गर्नु स्थानीयस्तरमा भएको सहमति अनुसार उक्त नगरपालिकाको वडा नं.१४ को अन्यत्र स्थलमा विस्तृत सर्वेक्षण गरिएको" भन्ने व्यहोराको पत्र रहेको देखिन्छ।

१६) अर्कोतर्फ स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०६६।६।६ को त्रियुगा नगरपालिकालाई जग्गाको सम्बन्धमा खुलाई पठाइदिने पत्राचार भएको, सोही पत्रको जवाफमा त्रियुगा नगरपालिकाले स्थानीय विकास मन्त्रालयलाई मिति २०६६।७।१२ च.नं.२३३२ को पत्रबाट खुलाई पठाएको पत्रमा "त्रियुगा हवाई मैदानको नाममा रहेको जग्गा नगरपालिकाको नामक हक हस्तान्तरण भई आए पश्चात् उक्त जग्गाको केही अंश बिक्री गरी प्राप्त रकमबाट त्रियुगा नगरपालिका वडा नं.१४ मा निर्माण गरिने विमानस्थलको लागि आवश्यक ४२ विगाह खरिदको लागि उययोग गरिनेछ, बाँकी जग्गा नगरपालिकाको भवन निर्माण, बसपार्क निर्माण, बजार स्थापना तथा रंगशालामध्ये उपयुक्त हुने पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ। यसको लागि परामर्शदातको नियुक्ति गरिने छ भनी जानकारी गराएको देखिन्छ।

कुनै पनि सार्वजनिक जग्गा के-कसरी उपयोग गर्ने भन्ने कुरा सरकारी निर्णयमा भर पर्ने हुन्छ। कुनै पनि उद्देश्य वा प्रयोजनको लागि भनि छुट्ट्याइएको सरकारी जग्गा त्यसको उपयोगिता, महत्त्व, सर्वसाधारणमा पर्नसक्ने असर र प्रभाव जस्ता कुराहरू विचार गरेर मात्र सरकारले के-कुन उद्देश्यको लागि प्रयोग गर्ने भन्ने निर्णय गर्छ। त्यसमा कुनै पनि व्यक्तिले आफ्नो नितान्त व्यक्तिगत इच्छा र चाहना अनुसार लागू गर्न सक्दैन। प्रस्तुत विवादमा हवाईजहाज

मैदानको लागि भनी छुट्याइएको जग्गामा विज्ञ टोलीहरूले हवाईजहाज मैदानको लागि अनुपयुक्त भनी प्रतिवेदन पेश गरेको र त्यसको वरिपरि घनावस्ती भई बजार रहेको र हावाको बहावसमेत विपरीत रहेको भनी नेपाल सरकारले अन्यत्र सारेको कुराले निवेदकको कुनै हक अधिकार हनन भएको देखिन आएन।

तसर्थ माथि विवेचना गरिएबमोजिम उदयपुर जिल्ला गाईघाट गाउँ विकास समिति वडा नं.५(ख) कि.नं.१०३ को १४-१६-१६ को जग्गा हवाई मैदानको लागि भनी छुट्याइएकोमा उक्त जग्गा विज्ञ समूहको टोलीले अनुपयुक्त भनी प्रतिवेदन दिएको र त्रियुगा नगरपालिका वडा नं.१४ स्थित ४२ विगाह जग्गामा विमानस्थल निर्माण गर्न उपयुक्त हुने गरी अध्ययन भएको भन्ने लिखित जवाफबाट समेत देखिएको अवस्थामा सो सार्वजनिक जग्गा अन्य सार्वजनिक प्रयोजनमा उपयोग गर्ने गरी सरकारको जग्गा सरकारको निर्णयबमोजिम प्रयोग हुने हुँदा निवेदन मागबमोजिम आदेश जारी गरिरहनु परेन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ। प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत (उपसचिव): शकुन्तला कार्की

कम्प्युटर अपरेटर: सन्तोष अवाल

इति सम्बत् २०७४ साल १० महिना ११ गते रोज ५ शुभम्..... ।